

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Răspundător: Ioan Corbu, Cluj, Str. General Grigorescu 16.
Se împarte gratuit, în librării 3 Lei exemplarul

Motto: *Culmea desmățului și a „prostului gust” al școlii fonetice s'a ajuns cu lăpădarea clasicului latin și român: „cogito-cuget” și înlocuirea lui cu ungurismul prost (poetic!) „gând”, ba chiar și a numelui de „Român-Romanus” cu acel-a de „Valah”.*

Cum scriem cuvintele „străine”.

(Urmare, 2)

Limba română, ca și l. latină și limbile surori neolatine, a format din unele rădăcini, verbe, mai multe cuvinte cu anumite prefipse (vezi în fige-fipsei), ca: „ad-, sub-, de-, in-, ex-, re-, dis-, di-, prae-, con-, ob-, trans- (extra), pro-... Bunăoară cu verbul „pune, lat. ponere” a făcut cu „ad-: apune, adăsta...” cu „sub-: supune. surupa...” ; cu „de-: dăpune (care a căpătat un înțeles mai depărtat, vom folosi deci și pe „depune”, fiind tot formațiune românescă), „deprinde...” ; cu „în-” sunt nenumărate formațiuni, dar dialectul dacoromân n'a păstrat form. „împune”, ci numai Macedoromâni; cu „re-: răpune (cu înțeles mai depărtat, vom folosi și pe „repune”), răduce (vom folosi și pe „reduce”), rămânè...” ; cu „dis-, di- (fôrte numerose): despune, desface, desprinde, direge...” ; cu „ex-: spune (vom folosi și pe „espune”), eși (ieși, ies, lat. exire), sfârma, iscusa (l. excusare)..., deci „ex” a dat în românește: „s-; es- (și în italiană „es-”), is-” și nu „ex” ; cu „prae-: prepune; cu „con-” sunt nomerose formațiuni, ca: „cumpăra, cuveni, contenî”), continua”, cu „pune” nu s'a păstrat, dar îl vom folosi, fiind formațiune rom.: „compune” (nu țigănistul „alcătui”); cu „extra-

*) Încă Cipariu a arătat că latinul „continere” ar fi cătat sê dee în rom. „cuținè”; dar i latin s'a prefăcut de regulă în e românesc, iar e în i, lat. tenere: ținere, continere: contenî, iar ti nu s'a preschimbat totdeauna în țî, veđi: „contina” (opri).

(trans): strămuta, străbate, stră-punge...”, cu „pune” n'a rămas o formațiune, dar o putem forma: „stră-pune”; cu „ob-: ucide (lat. occidere) și cu „pune” vom forma pe „opune”; cu „inter- între” n'au rămas formațiuni, dar se pnt forma, cum s'a și făcut: „întrepune, întreveni, interdice...”; cu „pro-: purcede, cu „pune” nu s'a păstrat, dar s'a format „propune”; cu „per-: precepe, preveghia (preveghiu)...”; cu „intro- întru-” nu s'au păstrat (întruloca?), dar s'au format, ca „introduce”, de „întruchipa” (cu ungurismul „chip”) n'avem lipsă, când avem rom.: „a-răduce, înfățișa, înfiripa, înfăptui, forma („formă” a intrat și în limba poporului, și avem acésta rădăcină în „frumos” dela lat. „formosus”).

Cele mai multe prefipse și-au pierdut vechiul înțeles, cee-a ce însă nu ne împiedecă să le folosim și să formăm cu ele termeni noi, românești și după puțină cu formele românești și cu rădăcini românești. Aceste-a nu sunt a se considera ca neologisme, ci ca formațiuni românești, cum sunt: „depune, repune, compune, opune, espune...” E o mare rătăcire a scrie și rosti rădăcini românești ca în franceză, ca „expoza. expozeu” în loc de: „espunere, espus, sau „imposant”, după ce a fost încetățenit de filologi adevărați: „împunător”; pe „imposit (dare), deposit” (pentruce „impozit...”? nu sunt franceze) le putem primi, fiind și rădăcină românescă formată dela participiul trecut latin a lui „ponere: positum = pus” (românește), care formă o avem în cuvântul „adăpost” (lat. „ad-de-positum”); tot așe: „espozițiune”, nu „expoziție”... În timpul din urmă fonetiști au scâlciat pe „deposit” după franceză: „depou”, va urma scâlâmbarea lui „imposit” în „impou”...

Străinul vădënd formele franceze în limba noastră crede cu drept cuvânt, că limba noastră e împrumutată din franceză. Am vădüt batjocuri și ironizări din partea străinilor, că înfățișarea neolatină o dau limbei noastre numai împrumuturile din franceză, că cele-alalte cuvinte (românești) nu ar fi de origine latină decât foarte puține. Și asta e din cauză, că școla anarhiei fonetice, cum am arëtat, înlătură cuvântul românesc și-l înlocuiește cu orice țigănisme, pe cari „prostul gust” le mai află și poetice, iar rădăcinilor românești, neolatine le dă forma franceză. Iacă bunăoră cuvântul „deziderat”, care nici nu e francez, ci latinism (desideratum), pentru ce să-l scriem cum se rostește în l. franceză cu z, când scripturile bătrâne l-au păstrat în forma românescă: „deșidera” (apropo ca în latină), și tot așe vom forma compusele: „con-, descon-șidera”. Că poporul ađi nu-l mai înțelege — dóră pe „deziderat” îl înțelege? sau, țeranul francez îl înțelege? Nu ne putem restringe limba

literară numai la ce înțelege poporul. Am arătat că chiar demagogi fonetiști dau țigănistelor nenumărate înțelesuri, pe cari nici nu le-au avut, nici nu le înțelege poporul, ca la „hotărî, închipui, alcătui, belșug de muncă (bombasticism țigănesc)... cerința de căpetenie e ca împrumutul să fiă de origine latină și în formele românești (unde le avem), căci suntem limbă neolatină, și nu slavă, nici ugorică... De ce folosim formele franceze: „plantă, planta“? când rădăcina o avem păstrată în românește în „împlânta“, care și ați se mai folosește în Transilvania în înțelesul lui „planta“ (sădi — slav): „împlântăm curechii“. De ce „comerț“? în franceză nici se scrie, nici se rostește așa — și de ce nu forma latină „comerciu“ (dacă s'a admis „comercial“), sau și mai bine românescul „negoț“? De ce „tardiv“ și nu forma românească a acelei-ași rădăcini: „târșiu, întârșiat“?... De ce „toxic, întoxica“, și nu formele românești păstrate de popor: „tópsec, întopseca“ (și de ce tot slavul „otravă, otrăvi“ în locul rom. „venin, învenina“)? De ce „fixa“, și nu forma rom. „fipsa“ (în-fige, -fipsei)?... De ce „declara“ și nu „dechiara“ (lat. „declarare“), cum e și în italiană, care rădăcină o avem în adverbul „chiar“, în „rășchira“, în „apă chiară“ (curată) — turcit „chioară“, ce n'are nici un înțeles... Pentru că la noi tot purtătorul de condeiu, care n'are nici idee de limbă și filologie, ba nu cunoșce nici limba românească, are dreptul să împrumute fără nici o alegere, să formeze și să dirégă, adecă să strice limba după neșciința lui. Școla românească a cules și ales rădăcinile de origine latină, „limba vechiă și înțelptă“ românească și a făcut cuvinte nouse din ele, din „nestimate“ (ne + lat. aestimatus) a făcut „stimă, stima“,... și așa avem să facem din „iscusat“ (lat. excusatus, ex causa) „acusă, acusa, causă...“ ca rădăcini românești în locul neologismelor „acuză, cauză...“. Așa cultivă adevărata școlă românească limba românească, pe când școla anarhiei (fonetică) aruncă rădăcinile românești descoperite de ea la muzeu și forméză cuvinte nouse din tôte țigănistele (ca „poesii de vigurosă și măestrit dârlogită (?) expresie“).

Abateri dela regulă (folosirea formelor românești) vom admite în casuri motivate. Bunăoară latinul „clamat“ s'a prefăcut în românește, ca și în italienește: „chiamă“ („cl“ în „chi“). Dela acésta rădăcină românească s'a format cu „re-: rechiamă“, care are alt înțeles decât „reclama“, de aceea îl vom folosi și pe acest-a cu atât mai virtos că Macedoromâni l-au păstrat cu „cl“ ca în latină: „climare“, deci și „reclama“ e formațiune românească. Așa au admis și Italiieni pe „declamare“ în forma latină și nu italiană, care ar fi „dechiamare“, și tot așa îl putem primi și noi: „declama“...

(va urma)

La „Limba noastră”

În articolul d-lui T. Pisani din „Universul” Nr. 244, ni-se spune cu drept cuvînt, cum credem și noi, că „nu ești în stare să fii dascăl de română, dacă nu cunoști bine limba latină” — și încă — „dela începuturile ei rurale din Lațiu...” E așe de naturală cerința asta și totuși bolșevici fonetiști au sbierat în contra îndreptării limbei noastre după l. latină, l. mamă, care, ȕic eli, e o limbă străină. Dar nu înțelegem pe d-l Pisani, că de ce-i e bună cunoșcerea limbei latine, când d-sa apără ungurismul „gândi” în contra românescului „cugeta”; folosește ung. „birui” în loc de rom. „îvinge”, și chiar în articolașul amintit folosește ungurismele „meșteșug” (rom. „măiestrie”), „bizui” (rom. „încrede”, dar d-l Pisani îl folosește în loc de „întemeia”: „îmi bizui judecata pe cărțile de școlă”), „chip” are nenumărate înțelesuri, căci așe se pôte spurca mai bine l. românescă — dăm aici înțelesurile lui după Dicționarul nostru: „icônă, zugrăvitură, desemn (e formațiune rom.), față, înfățișare, făptură, statură, mijloc, cale, putință, modru, mod...” d-l Pisani îl folosește de astă dată în înțeles de „putință, mod, modru” („nu e chip de îndreptare”). Am arătat (în Nr. 8—933, pag. 3) că „modru” derivă dela latinul „modulus” („modru” însemnă și „măsură”) rom. „modur”, pe care Unguri l-au împrumutat dela noi; forma „modru” în loc de „modur” pôte să fi fost influențată și de poesia poporană, fiind unica rimă la „codru” („Câte păserele'n codru Tôte cântă mai la modru...”). „Mod” luat din franceză e deci și rădăcină românescă (modru), dar neșciința și „prostul gust” l-au înlocuit cu țigănimul „chip”, pe care îl cucuiează ori unde nu-i e locul, ca bunăoră „a declarat în chip solemn” în loc de „a declarat solemn”; poporul ȕice „i-am spus rēpicat”, și nu „în chip rēpicat”, ca spurcători de limbă românescă.

Se mai plânge d-l Pisani că n'avem un dicționar al limbei române. Pôte înțelega dicționarul Academiei, care încă nu e terminat — dar despre dicționarele Șăineanu, Candrea (Cărți românești) n'a auȕit d-l Pisani? Că n'avem gramatică, asta e adevărat, cauza e că n'avem nici ortografie (ci numai grafie), iar aceste-a stau în strinsă legătură, nu se pôte gramatică fără ortografie, nici ortografie fără gramatică. Un exemplu: dela „lăuda” (conj. I) indicativul pres. pers. 3-a e „laudă”, cu *ă*, dar dela „despoia” (tot conj. I) — scris cu grafia fonetică — „despoaie” (și „despoae”), cu *e*, ca la conjug. II, III, IV, și nu e verb ne-regulat. Cum se împacă asta cu gramatica? Ortografic și gramatical e „despóiă”, care se rostește „despoaie”, știind, că după legile fonetice românești *ă* după *i* se rostește *e*, dar după gramatică are să se scriă cu *ă* (și se păstrează și rădăcina neschimbată); sau „avea, putea...”, ca la conj. I, în loc de „avē, putē.”